

Rómske okresy – nositelia sociálnych problémov

Zuzana VESELOVSKÁ, Beáta PIROVÁ

Abstract: *In this paper we examine the position of the Roma districts in the Slovak regional structure from the viewpoint of selected demographic, social and economic indicators. Specifically, we attempt to highlight the social and economic problems with emphasis on the fact, that the leading holders of these problems are districts with the largest proportion of Roma ethnic group. We selected eight indicators associated with social problems, including poverty. We compared these eight indicators with proportion of Roma people in districts of Slovakia. We worked with data from the year 2011 (for eight indicators) and from the year 2004 (for proportion of Roma people in the districts of Slovakia). We used the Pearson correlation coefficient to confirm the hypothesis. Correlation between share of Roma in the districts and eight indicators was confirmed in all cases.*

Keywords: *Roma people, districts, Slovakia, Pearson correlation coefficient,*

Úvod

Slovensko je krajina so značnými regionálnymi disparitami. Na pomerne malom území sa nachádzajú okresy rozvinuté, s nízkou mierou nezamestnanosti, priemernými, či nadpriemernými mzdami a dostatočným materiálnym vybavením domácností. Na druhej strane sa v krajine nachádzajú okresy s vysokou mierou nezamestnanosti, nízkymi mzdami, vysokou materiálnou depriváciou a nízkou úrovňou vzdelania.

V príspevku sa chceme zamerať na postavenie rómskych okresov v rámci Slovenska. Rómske etnikum je často spájané s nízkou úrovňou vzdelania, nezamestnanosťou a zlou materiálnou vybavenosťou. Chceme poukázať na to, že rómske okresy, tak ako rómske etnikum, sú nositeľmi sociálnych problémov a marginalizácie.

Výskum sme uskutočnili na úrovni 72 územných jednotiek (okresov), s tým že 5 okresov mesta Bratislavy sme chápali ako jednu územnú jednotku adekvátnu 1 okresu a podobne 4 okresy mesta Košice predstavovali jednu územnú jednotku.

Okresy rozdelené podľa podielu rómskeho etnika sme porovnali s demografickými, sociálnymi a ekonomickými ukazovateľmi. Ako indikátory rozvinutosti, respektíve zaostalosti okresov sme vybrali dojčenskú úmrtnosť, hrubú mieru natality, nízku úroveň vzdelania, strednú dĺžku života, dlhodobú nezamestnanosť, mzdu, materiálnu depriváciu a hmotnú núdzu.

V príspevku sme využívali dáta Štatistického úradu SR, Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny z roku 2011 a Atlasu rómskych komunít z roku 2004. Hoci je Atlas rómskych komunít z roku 2004, predstavuje jeden z najpresnejších sčítaní Rómov na Slovensku.

Na overenie našich tvrdení sme použili Pearsonov korelačný koeficient, kde sme jednotlivé indikátory dávali do závislosti s podielom rómskeho etnika v okresoch SR.

Rómske osady a okresy

Rómovia sú na Slovensku rozptýlení nerovnomerne, pričom najviac sa ich nachádza na východnom Slovensku a na juhu stredného Slovenska. Rómska populácia je v priemere mladšia ako väčšinové obyvateľstvo a vďaka vyššej pôrodnosti rastie rýchlejšie ako iné etniká.

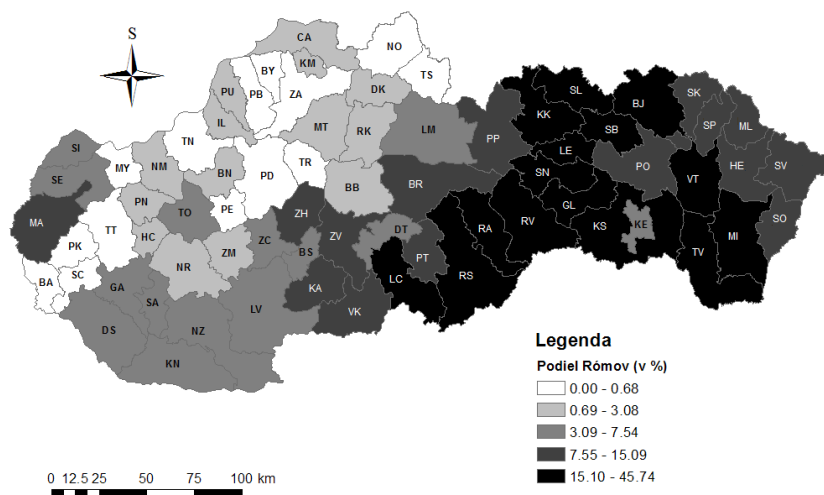
Slovenskí Rómovia žijú prevažne v osadách a na okraji dedín a miest. Rómske osady sa rozdeľujú na tri typy. Integrované dediny (alebo aj mestá), kde je spolužitie Rómov a nerómov. Druhým typom sú separované oblasti, kde Rómovia žijú v rámci mesta, alebo dediny na okraji, na konkrétnej ulici alebo štvrti. Posledným typom sú osady segregované, ktoré sa nachádzajú mimo miest alebo dedín.

Úroveň chudoby rómskych osád je úzko spätá s ich geografickou polohou a stupňom integrácie, či segregácie. Čím je osada izolovanejšia a segregovanejšia, tým je chudoba vyššia. Obyvatelia segregovanej osady majú menej príležitostí opustiť osadu a zamestnať sa, čím sa zvyšuje pravdepodobnosť, že v nej budú naďalej žiť a chudoba sa bude zvyšovať (Svetová banka, Nadácia S.P.A.C.E, INEKO 2002).

Rómovia žijúci v segregovaných osadách, ktoré ležia v chudobných okresoch sú „dvojnásobne marginalizovaní“. V dôsledku geografických a ekonomických podmienok musia dvojnásobne marginalizovaní

Rómovia čeliť vyššiemu nebezpečenstvu spoločenského a politického vylúčenia ako Rómovia z integrovaných oblastí. Stupeň marginalizácie a segregácie má priamy dopad na frekvenciu a kvalitu interakcií s nerómami, inými rómskymi komunitami a verejnými inštitúciami (miestnymi samosprávami, školami) (Svetová banka, Nadácia S.P.A.C.E, INEKO 2002).

V práci sme vychádzali z Atlasu rómskych komunít z roku 2004. Podľa atlasu žije 60 % Rómov integrované v rozptyle medzi majoritnou populáciou. Pri určovaní rómskych okresov sme vychádzali z hodnoty podielu obyvateľov rómskych osídlení k celkovému počtu obyvateľov. Za okresy s najvyšším podielom Rómov sme považovali okresy, ktorých hodnota podielu rómskeho etnika dosiahla viac ako 15 %.

Obr. 1. Podiel Rómov z celkového obyvateľstva okresov SR v roku 2004. (Zdroj: Atlas MV SR 2004)

Dojčenská úmrtnosť

Dojčenská úmrtnosť patrí k významným demografickým ukazovateľom. Hovorí o zdravotnej starostlivosti dieťaťa, matky a súčasne odráža životnú úroveň obyvateľstva (dostatočná hygiena, dostupnosť imunizácie, čistej vody, možnosť vykurovania domácnosti). V roku 2011 Slovensko hodnotou 4,70 % mierne prevyšovalo priemer dojčenskej úmrtnosti v Európskej únii (3,9 %). Aj napriek priaznivému vývoju tohto ukazovateľa na našom území v posledných rokoch, evidujeme regióny so zvýšenou mierou dojčenskej úmrtnosti. Celkovo 12 okresov dosiahlo dojčenskú úmrtnosť v roku 2011 vyššiu ako 10 % (obr. 2). Najhoršiu situáciu zaznamenávame v okresoch Medzilaborce (19,42 %), Sobrance (17,47 %), Gelnica (14,68 %), ktoré sú charakteristické aj vyšším podielom rómskej populácie. Podľa Šprochu (2009) vysokú hodnotu dojčenskej úmrtnosti u Rómov ovplyvňuje nedostatočná hygiena v domácnosti, nekvalitná či nedostatočná výživa, opakovaná chorobnosť a ďalšie faktory.

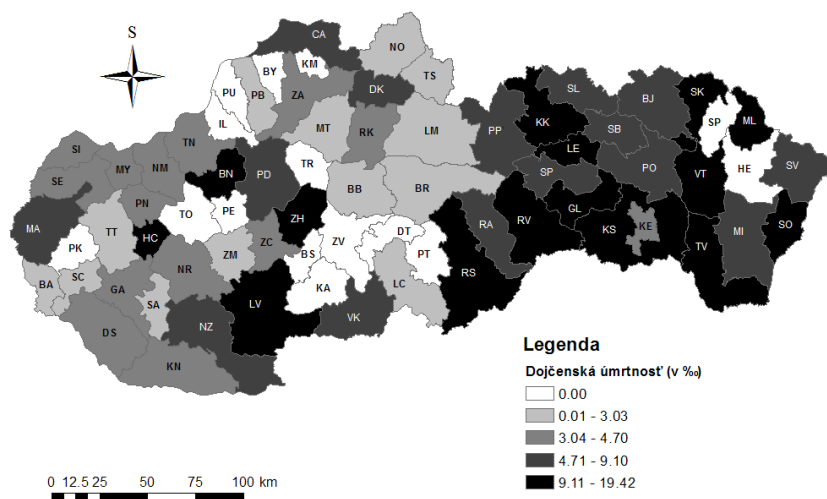
Pearsonov korelačný koeficient potvrdil silnú závislosť medzi podielom Rómov a dojčenskou úmrtnosťou v okresoch SR. Koeficient mal hodnotu 0,55.

Nízka úroveň vzdelania

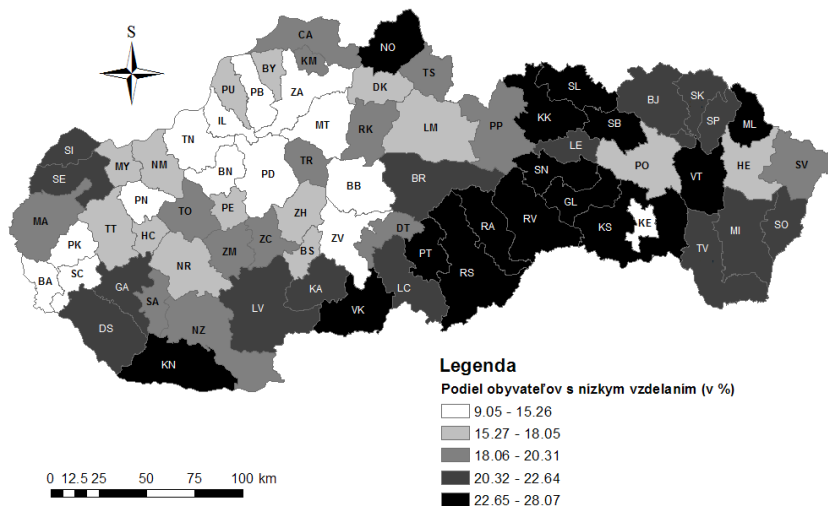
Univerzálne vzdelanie je často považované za významný nástroj spoločenského vzostupu, pretože poskytuje mladým ľuďom znalosti, schopnosti a zručnosti potrebné k tomu, aby v spoločenských štruktúrach zaujali hodnotnú pozíciu a vyhli sa tak životu v chudobe (Michálek 2004). Nižšie dosiahnuté vzdelanie, nízka kvalifikácia, neaktivita na trhu práce a nevýhodné postavenie na trhu práce sú faktormi, ktoré zvyšujú riziko chudoby a ovplyvňujú aj negatívnu subjektívnu reflexiu životnej úrovne a sociálno-ekonomického postavenia seba i svojej domácnosti (Džambazovič 2007). V úrovni dosiahnutého vzdelania na Slovensku zaznamenávame výrazné regionálne disparity. Najhoršiu situáciu v sledovanom roku vykazujú okresy južnej časti stredného Slovenska a východného Slovenska, kde podiel obyvateľov s najvyšším dosiahnutým vzdelaním základným z celkového počtu obyvateľov nad 15 rokov dosahuje viac ako 24 % (okres Kežmarok 28,07 %, okres Revúca 27,82 %, okres Rimavská

Sobota 27,60 %, okres Sabinov 27,15 %, okres Gelnica 24,95 %, okres Košice-okolie 24,31 %) (obr. 3). Regióny s nízkou úrovňou dosiahnutého vzdelania súčasne vykazujú aj vysoké hodnoty miery nezamestnanosti, čo len poukazuje na dôležitosť vzdelania pre uplatnenie sa na trhu práce. Najnižší podiel obyvateľov so základným vzdelaním (z celkového počtu obyvateľov nad 15 rokov) majú mestské okresy Bratislava, Košíc, okres Banská Bystrica, Žilina, Martin, ktoré sú známe ako aj „veľké vzdelávacie centrá a súčasne tvoria dôležitý imigračný priestor pre osoby s terciárnym stupňom vzdelania“ (Šprocha 2010). Rizikovú skupinu z hľadiska chudoby a sociálneho vylúčenia predstavujú segregované rómske komunity, pre ktoré je typická veľmi nízka úroveň vzdelania. S nízkou kvalifikovanosťou Rómov úzko súvisí aj ich vysoká miera nezamestnanosti, ktorá v niektorých osadách dosahuje hodnotu až 100 %.

Pearsonov korelačný koeficient potvrdil veľmi silnú závislosť (s hodnotou 0,71) medzi podielom Rómov a nízkou úrovňou vzdelania.

Obr. 2. Dojčenská úmrtnosť v okresoch SR v roku 2011 (Zdroj: ŠÚ SR 2013b, vlastné spracovanie)

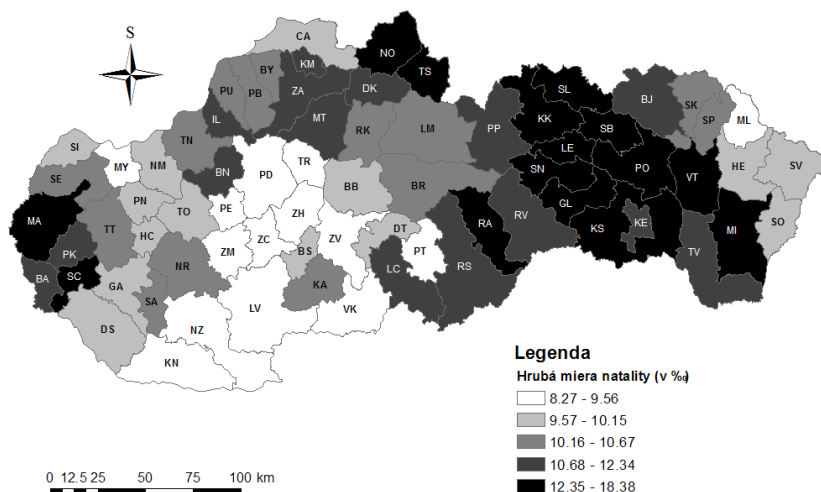

Obr. 3. Podiel obyvateľov s nízkym vzdelaním v okresoch SR v roku 2011 (Zdroj: ŠÚ SR 2013b, vlastné spracovanie)

Hrubá miera natality

Významnú demografickú kategóriu, ktorá je nositeľom chudoby, predstavujú viacdtné rodiny. Deti do rodiny neprinášajú žiadne príjmy, a preto čím je ich počet v rodine vyšší, tým je i vyššie riziko chudoby. Štatistické pramene ukazujú, že s každým dieťaťom klesá životná úroveň a disproporčne narastajú náklady (Michálek 2004). V roku 2011 bola priemerná hodnota počtu živonarodených k strednému stavu obyvateľov na Slovensku 11,27 ‰. Z regionálneho hľadiska je hrubá miera natality na Slovensku značne rozdielna (obr. 4). V rámci okresov najvyššiu pôrodnosť zaznamenávame v okresoch severného (okres Námestovo 15,98 ‰) a východného Slovenska (okres Kežmarok 18,38 ‰, okres Sabinov 15,81 ‰, okres Gelnica 15,26 ‰, okres Spišská Nová Ves 15,01 ‰, okres Stará Ľubovňa 14,38 ‰). Spomínané regióny sa vyznačujú vyšším podielom obyvateľov s náboženským vyznaním, čo môže byť jeden z faktorov, ktorý podmieňuje vysokú pôrodnosť. V okresoch východného Slovenska je vysoká natalita ovplyvnená aj vysokým podielom rómskeho obyvateľstva, pre ktoré je charakteristické odlišné reprodukčné správanie. Súčasná demografická tendencia vypovedá o tom, že kým nerómske obyvateľstvo má 1,51 dieťaťa na rodinu, rómske obyvateľstvo má 4,2 dieťaťa na rodinu (Vašečka 1999). Vyšší počet detí prináša viac finančných výdavkov pre rómsku rodinu a zhoršuje jej sociálno-ekonomické postavenie. Podľa Svetovej banky, Nadácie S.P.A.C.E, INEKO (2002) „kúty“ extrémnej chudoby sa nachádzajú v oblastiach s vysokou koncentráciou rómskeho obyvateľstva a v izolovaných vidieckych oblastiach.

Silnú závislosť medzi podielom Rómov a hodnotami hrubej miery natality potvrdil Pearsonov korelačný koeficient s hodnotou 0,51.

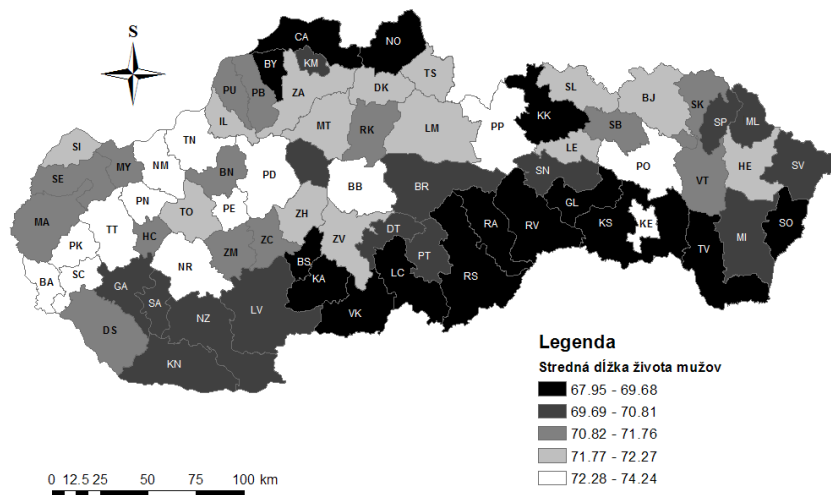
Obr. 4. Hrubá miera natality v okresoch SR v roku 2011 (Zdroj: ŠÚ SR 2013b, vlastné spracovanie)

Stredná dĺžka života

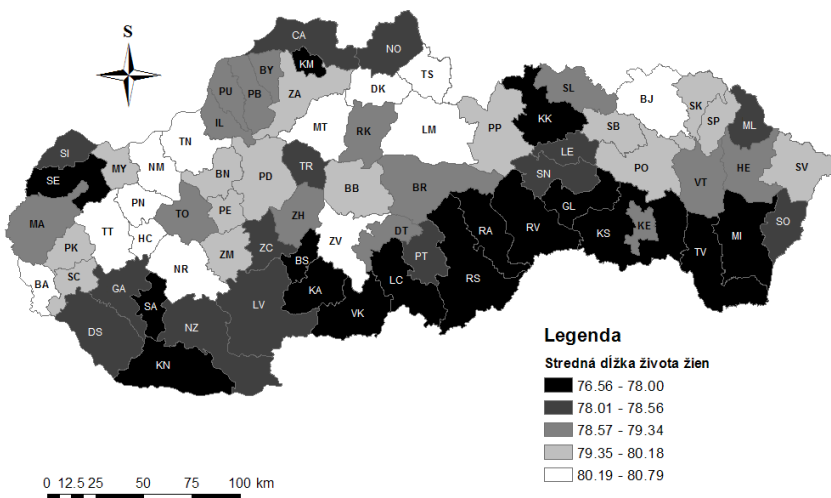
Stredná dĺžka života je demografický ukazovateľ, charakteristický značnou úrovňou komplexnosti, odráža úmrtnostné podmienky populácie a sprostredkované i celý rad jej ďalších sociálnych, ekonomických a kultúrnych znakov (Mládek a kol. 2006) Strednú dĺžku života ovplyvňuje veľa faktorov, ako napríklad dostupnosť zdravotnej starostlivosti, spôsob života, stravovania, kvalita životného prostredia, vzdelanosť, príjem, kultúrne, etnické či iné zvyky (Vilínová 2012).

Ženy sa na Slovensku v priemere dožívajú vyššieho veku ako muži. Rozdiel medzi strednou dĺžkou života pri narodení žien a mužov v roku 2011 na Slovensku predstavoval 7,18 rokov v prospech žien. Na regionálnej úrovni vyššieho veku sa dožívajú muži v mestských okresoch Bratislava (okres Bratislava I 75,37 rokov, okres Bratislava IV 75,34 r., okres Bratislava V 73,65 r., okres Bratislava II 73,46 r., okres Bratislava III 73,36 r.), v okrese Trenčín (73,84 r.), Piešťany (73,24 r.), Partizánske (73,22 r.). Najnižšie hodnoty strednej dĺžky života mužov dosahujú okresy južnej časti stredného Slovenska (okres Rimavská Sobota 68,76 r., okres Veľký Krtíš 69,17 r., okres Lučenec 69,55 r.), východného Slovenska (okres Trebišov 68,38 r., Sobrance 68,88 r., Kežmarok 68,92 r., Gelnica 69,25 r.) (obr. 5a). Priaznivú situáciu v stred-

nej dlžke života žien nachádzame v okrese Bratislava I (81,37 r.), Trenčín (80,79 r.), Piešťany (80,66 r.), Trnava (80,66 r.). Naopak najmenej rokov sa dožívajú ženy v okresoch Revúca (76,56 r.), Rožňava (76,87 r.), Krupina (77,16 r.), Trebišov (77,38 r.), Rimavská Sobota (77,46 r.) (obr. 5b). Môžeme vidieť, že menej rokov sa dožívajú muži aj ženy v okresoch s vyšším podielom rómskeho obyvateľstva. Zdravotný stav rómskeho etnika je zlý, čo je dôsledkom viacerých faktorov, napr. zníženou starostlivosťou Rómov o vlastné zdravie a zdravie svojich detí, nedostatočnou úrovňou ich hygieny, častým alkoholizmom, nevhodným bývaním atď. (Koganová, Kopecký 2005).

Obr. 5a. Stredná dĺžka života mužov v okresoch SR v roku 2011 (Zdroj: ŠÚ SR 2013b, vlastné spracovanie)

Obr. 5b. Stredná dĺžka života žien v okresoch SR v roku 2011 (Zdroj: ŠÚ SR 2013b, vlastné spracovanie)

Medzi strednou dĺžkou života mužov a podielom Rómov v okresoch bola nameraná stredná záporná závislosť s hodnotou Pearsonovho korelačného koeficientu -0,42. U žien bola nameraná silná záporná závislosť s hodnotou korelačného koeficientu -0,51. Potvrdilo sa teda, že čím je väčší podiel Rómov v okrese, tým je stredná dĺžka života kratšia.

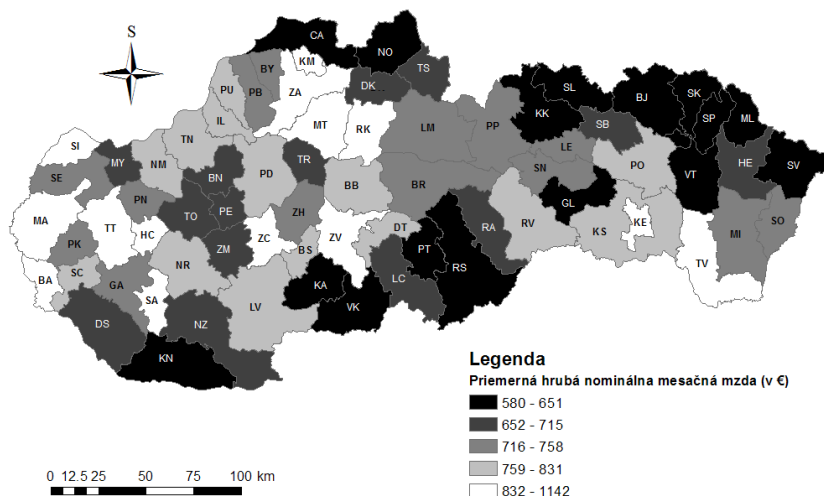
Mzda

Mzda predstavuje základný príjem domácnosti. Avšak ani zamestnanie a mzda nezaručujú pracujúcim, že dokážu finančne pokryť základné potreby. Mzda totiž môže byť taká nízka, že nedokáže pokryť životné potreby členov domácností. Tomuto javu nazývanému „chudoba pracujúcich“ (working poor) sa venuje čoraz väčšia pozornosť. Svedčia o tom práce zamerané na chudobu pracujúcich (Cappellari 2002, Strengmann-Kuhn 2002, Shipler 2004, Sirovátka, Mareš 2006, Crettaz 2011, Rochovská, Námešný 2011). Koncentrácia obyvateľstva s nízkou mzdou do určitých oblastí, regiónov, resp. sídiel spôsobuje ďalšie marginalizovanie týchto území a finančné problémy ich obyvateľstva (Michálek 2007).

Mzdový vývoj je dôležitým ekonomickým ukazovateľom, ktorý má významný vplyv na konkurencieschopnosť podnikov na mikroekonomickej úrovni a na makroekonomickú stabilitu celej ekonomiky (Lukáčiková, Szomolányi, Lukáčik 2005).

Mzdy a cena práce na Slovensku sú okrem makroekonomických vplyvov (ekonomická úroveň, mzdové možnosti) a podmienok zamestnávateľov ovplyvňované aj individuálnymi faktormi ako snaha, vzdelanie, kvalifikácia, schopnosti a možnosti osôb na trhu práce a pod. (Michálek 2007).

V práci sme vychádzali zo štatistik o priemernej hrubej nominálnej mesačnej mzde za rok 2011. V roku 2011 bola priemerná nominálna mesačná mzda na Slovensku 853 €. Najnižšie hodnoty mzdy boli zaznamenané prevažne v okresoch južného a severovýchodného Slovenska (obr. 6). Najnižšiu mzdu mal okres Bardejov (580 €). Nízke mzdy boli aj v okresoch Rimavská Sobota (594 €), Gelnica (598 €), Snina (598 €), Poltár (607 €), Vláký Krtíš (618 €), Kežmarok (620 €).

Obr. 6. Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda v okresoch SR v roku 2011
(Zdroj: ŠÚ SR 2013a, vlastné spracovanie)

Najvyššia mzda bola zaznamenaná v okrese Bratislava, kde priemerná nominálna mesačná mzda predstavovala 1141 €. Rozdiel medzi okresom s najnižšou a okresom s najvyššou mzdou tak predstavuje až 561 €.

Z hľadiska nezamestnanosti sú okresy s nízkou mzdou okresmi s vysokou dlhodobou nezamestnanosťou. O vzťahu medzi nezamestnanosťou a mzdou hovorí aj Phillipsova krivka, ktorá poukazuje na to, že s rastom nezamestnanosti klesá mzda (Lukáčiková, Szomolányi, Lukáčik 2005).

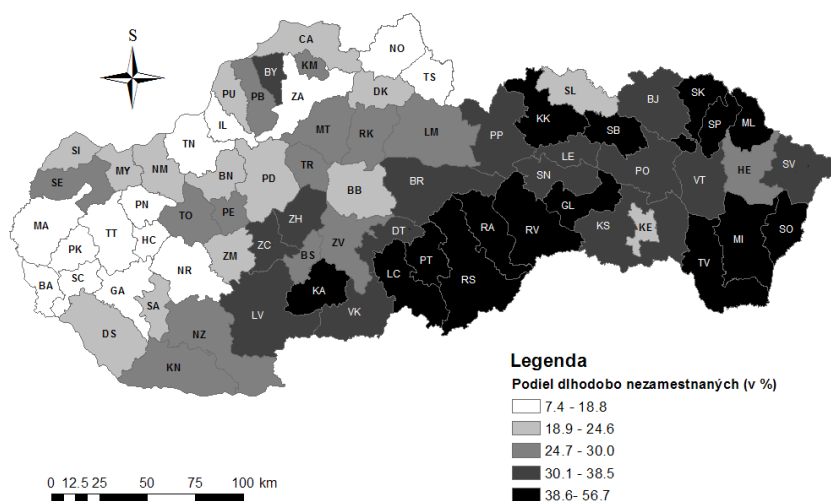
Ako už bolo spomenuté, mzda nemusí pokrývať základné potreby členov domácnosti, preto je potrebné sledovať aj iné indikátory, ako napríklad materiálnu depriváciu.

Rovnako ako pri strednej dĺžke života aj pri mzdě bola nameraná stredná záporná závislosť medzi podielom Rómov a mzdou. Pearsonov korelačný koeficient mal hodnotu -0,31. Platí teda, že čím je podiel Rómov v okrese vyšší, tým nižšia je mzda.

Dlhodobá nezamestnanosť

Medzi významné ukazovatele rozvinutosti regiónu a jeho postavenia voči ostatným regiónom je dlhodobá nezamestnanosť. Dlhodobá nezamestnanosť je dôležitým ukazovateľom, pretože nezamestnaní prichádzajú o hlavný zdroj príjmu – mzdu. Nezamestnaní tak čerpajú zo svojich úspor a často sú odkázaní na sociálne dávky, ktoré nemusia byť dostačujúce na to, aby pokryli základné potreby. Preto závažnejší jav ako nezamestnanosť je dlhodobá nezamestnanosť, kedy domácnosti musia čeliť zhoršeným podmienkam dlhší čas a aj samotný návrat na trh práce je náročnejší. Aj Mareš (1994) poukazuje na to, že tam, kde je kde je miera nezamestnanosti vyššia, ale obrat medzi nezamestnanými je rýchly (nízky podiel dlhodobo nezamestnaných), je situácia priaznivejšia, pretože to predstavuje nižšie požiadavky na podporu a náklady na zamestnanie dlhodobo nezamestnaných sú vyššie.

Nezamestnanosť na Slovensku má výrazný ekonomický, sociálny a politický rozmer, ale i regionálne, sociálno-ekologické, kultúrne, etnické i generačné špecifiká (Paukovič 2007).

Obr. 7. Podiel dlhodobo nezamestnaných v okresoch SR v roku 2011

(Zdroj: ÚPSVaR 2013, vlastné spracovanie)

Za dlhodobú nezamestnanosť sme považovali nezamestnanosť nad 24 mesiacov, ktorú sme počítali ako podiel dlhodobo nezamestnaných k celkovému počtu nezamestnaných. Najväčší podiel dlhodobo nezamestnaných bol v roku 2011 v okresoch južného a východného Slovenska. Najväčší podiel dlhodobo nezamestnaných bol v roku 2011 v okrese Rimavská Sobota a to s podielom až 56,7 %. Druhý najvyšší podiel dlhodobo nezamestnaných mal okres Revúca s hodnotou 54,2 %. Vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných mali aj okresy: Rožňava (47,8 %), Medzilaborce (45,8 %), Kežmarok (45,5 %), Poltár (45 %), Trebišov (44,4 %) (obr. 7).

Tieto spomenuté okresy sú zároveň okresmi s najvyšším podielom rómskeho etnika. Príčinou nedostatku pracovných miest môže byť aj zlá infraštruktúra a geografická poloha. Absentujú tu diaľnice, rýchlostné cesty a cesty druhej a tretej triedy sú v zlom technickom stave. Ďalšími príčinami nezamestnanosti môže byť nekvalifikovaná pracovná sila, nízke vzdelanie, kriminalita, nezáujem investorov a samotná neochota pracovať.

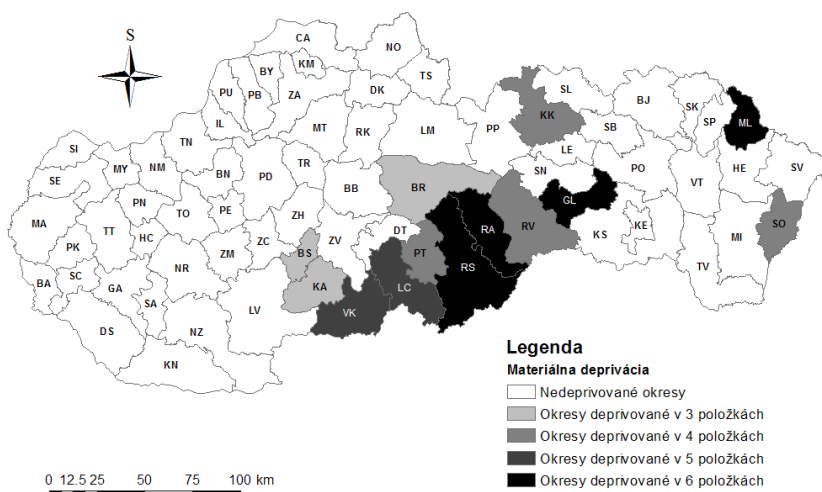
Veľmi silná korelácia medzi podielom Rómov a dlhodobou nezamestnanosťou bola potvrdená Pearsonovým korelačným koeficientom s hodnotou 0,75.

Materiálna deprivácia

Úroveň regiónov nemusia odrážať len ukazovatele ako nezamestnanosť, mzda, vzdelanie, ale je dôležité poukázať aj na materiálnu vybavenosť domácnosti.

Materiálna deprivácia predstavuje neschopnosť domácností dovoliť si tovary a služby, ktoré sú typické pre spoločnosť v danom čase, bez ohľadu na preferencie ľudí k týmto položkám (OECD 2007).

V práci sme zvolili šesť deprivačných položiek, pričom sme museli brať do úvahy dostupnosť dát. Prvou položkou, ktorú sme zvolili bolo ústredné kúrenie. Nízke percento indikuje chudobný zaostávajúci región, nakoľko v chudobných regiónoch prevažuje iný typ vykurovania. Často sú to lokálne ohniská, ktoré sú typické pre rómske osady. Ďalšími zvolenými položkami bolo vlastníctvo predmetov dlhodobej spotreby: osobný automobil, mobilný telefón a počítač. Tieto predmety sú v súčasnosti bežnou súčasťou a ich absencia indikuje zaostávajúci región. Ďalšou položkou, ktorú sme zvolili je pripojenie na internet, ktoré je rovnako v súčasnosti bežnou súčasťou domácnosti. Poslednou zvolenou položkou je voda mimo bytu a domácnosti bez vodovodu. Absencia vody v domácnosti je v súčasnosti typická pre chudobné regióny a rómske osídlenia.

Obr. 8. Materiálna deprivácia v okresoch SR (Zdroj: ŠÚ SR 2013, vlastné spracovanie)

Za materiálne deprivovaný okres považujeme okres deprivovaný v troch a viac zvolených položkách, ktoré sme zoradili zostupne alebo vzostupne (v závislosti od charakteru položky) a určili dolný, respektíve horný kvintil, ktorý predstavuje hranicu medzi deprivovanými a nedeprimovanými okresmi.

Vo všetkých šiestich položkách boli deprivované štyri okresy – Gelnica, Medzilaborce, Revúca a Rimavská Sobota. Tieto okresy s výnimkou okresu Medzilaborce sú okresmi s vysokým podielom rómskeho etnika. Odráža to spôsob ich života v osadách mimo osídlenia, kde príbytky predstavujú jednoduché chatrče bez kúrenia a vodovodu.

V piatich položkách boli deprivované dva okresy (Lučenec a Veľký Krtíš), v štyroch položkách štyri okresy (Kežmarok, Poltár, Rožňava, Sobrance) a v troch položkách tri okresy (Banská Štiavnica, Brezno, Krupina) (obr. 8). Medzi podielom Rómov a materiálnou depriváciou bola nameraná silná závislosť. Pearsonov korelačný koeficient mal hodnotu 0,57.

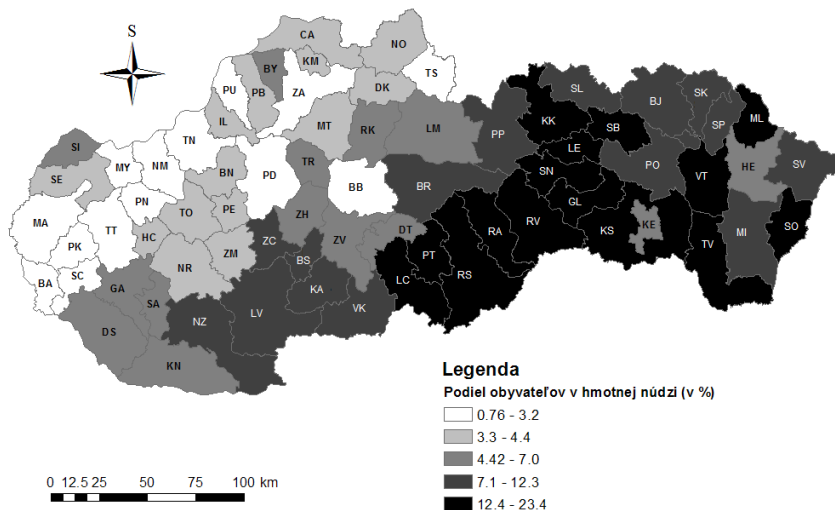
Hmotná núdza

Ďalším dôležitým indikátorom zaostávajúceho regiónu je podiel osôb v hmotnej núdzi. Tento stav je často dôsledkom nezamestnanosti a nízkej mzdy. Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny definuje hmotnú núdzu ako stav, keď príjem členov domácnosti nedosahuje sumy životného minima ustanovené osobitným predpisom a členovia domácnosti si nevedia alebo nemôžu prácou, výkonom vlastníckeho práva alebo iného práva k majetku a uplatnením nárokov zabezpečiť príjem alebo zvýšiť príjem. Základné životné podmienky na účely tohto zákona sú jedno teplé jedlo denne, nevyhnutné ošatenie a prístrešie.

V príspevku sme pracovali s dátami o podiele osôb v hmotnej núdzi k celkovému počtu obyvateľov. Najväčší podiel obyvateľov v hmotnej núdzi bol v roku 2011 v okrese Revúca (23,4 %). Vysoký podiel obyvateľov v hmotnej núdzi bol aj v okresoch Rimavská Sobota (22,2 %), Rožňava (19,7 %), Kežmarok (18,1 %), Sabinov (16 %), Trebišov (15,8 %), Vranov nad Topľou (15,4 %), Levoča (15,2 %) (obr. 9).

Z týchto dát znovu vyplýva, že ide o okresy s vysokým podielom rómskeho obyvateľstva. Obyvateľstvo žijúce v zlých materiálnych podmienkach a viacdetné domácnosti sú odkázané na poberanie dávok v hmotnej núdzi.

Pearsonov korelačný koeficient s hodnotou 0,91 potvrdil takmer úplnú závislosť medzi podielom Rómov v okrese a podielom obyvateľov v hmotnej núdzi.

Obr. 9. Podiel obyvateľov v hmotnej núdzi v okresoch SR v roku 2011
(Zdroj: ÚPSVaR 2014, vlastné spracovanie)

Záver

Rómske etnikum je nositeľom sociálnych problémov, ktoré sa premietajú do regionálnej mierky. Toto tvrdenie nám potvrdilo porovnanie rómskych okresov s demografickými, sociálnymi a ekonomickými ukazovateľmi.

Na potvrdenie hypotéz sme použili Pearsonov korelačný koeficient, ktorý poukázal na závislosti medzi vybranými indikátormi a podielom Rómov v okresoch.

V jednom indikátore, v podiele obyvateľov poberajúcich dávky v hmotnej núdzi, bola nameraná takmer úplná závislosť. Pearsonov korelačný koeficient tu dosiahol hodnotu 0,91. Veľmi silná závislosť bola nameraná s dvomi indikátormi a to: s nízkym vzdelaním a dlhodobou nezamestnanosťou. Závislosť medzi podielom Rómov a nízkym vzdelaním mala hodnotu 0,71 a závislosť medzi podielom Rómov a dlhodobou nezamestnanosťou mala hodnotu 0,75. Silná závislosť bola preukázaná s tromi indikátormi a to: s doječenskou úmrtnosťou, hrubou mierou natality a materiálnou depriváciou. Korelácia medzi podielom Rómov a doječenskou úmrtnosťou mala v roku 2011 hodnotu 0,55; medzi podielom Rómov a hrubou mierou natality hodnotu 0,52 a medzi podielom Rómov a materiálnou depriváciou hodnotu 0,57.

V dvoch indikátoroch bola nameraná záporná závislosť a to medzi podielom Rómov a strednou dĺžkou života (mužov a žien) a podielom Rómov a mzdou. Potvrdilo sa, že čím je podiel Rómov v okrese vyšší, tým je stredná dĺžka života kratšia. Hodnota Pearsonovho korelačného koeficientu medzi podielom Rómov a strednou dĺžkou života mužov bola -0,42 a medzi strednou dĺžkou života žien a podielom Rómov silná závislosť -0,51. Rovnako to platí aj so mzdou. Čím je podiel Rómov v okrese vyšší, tým je priemerná hrubá nominálna mesačná mzda v okrese nižšia. Korelácia medzi podielom Rómov a mzdou mala hodnotu Pearsonovho korelačného koeficientu -0,31.

Rómske okresy sú nositeľmi sociálnych problémov, ktoré vedú k chudobe a sociálnej exklúzii. Avšak nemôžeme tvrdiť, že len Rómovia sú nositeľmi týchto problémov. Samotné rómske okresy ako regióny majú zlú polohu v rámci štátu, keďže sa nachádzajú ďaleko od hlavného mesta a sú často vzdialené od krajských miest. Rómske okresy sa vyznačujú aj nepriaznivou geografickou polohou, nedostatočnou infraštruktúrnou vybavenosťou, nedostatočným napojením na hlavné komunikačné ťahy čo môže tiež prispievať k ich sociálnej a ekonomickej marginalizácii.

Literatúra

- CAPPELLARI, L. 2002: Do the 'working poor' stay poor? An analysis of low pay transitions in Italy. *Oxford bulletin of economics and statistics*, 64(2), 87-110.
- CRETTAZ, E. 2011: *Fighting working poverty in post-industrial economies*. Cheltenham (Edward Elgar Publishing Limited).
- DŽAMBAZOVIČ, R. 2007: Priestorové aspekty chudoby a sociálneho vylúčenia. *Sociológia*, 39, 432-458.
- KOGANOVÁ, V., KOPECKÝ, P. 2005: Rómska problematika na pozadí vybraných faktov zo slovenskej a rumunskej reality. *Stredoevropské politické studie*, 7, 322-336.
- LUKÁČIKOVÁ, A., SZOMOLÁNYI, K., LUKÁČIK, M. 2005: *Modelovanie vývoja miezd. Manažment v teórii a praxi*. Dostupné na: <http://casopisy.euke.sk/mtp/clanky/2-2005/lukacikova.pdf>.
- MAREŠ, P. 1994: *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha (Sociologické nakladatelství).
- MICHÁLEK, A. 2004: Meranie chudoby v regiónoch (okresoch SR). *Sociológia*, 36, 7-30.
- MICHÁLEK, A. 2007: Regionálne mzdové nerovnosti na Slovensku. *Geografický časopis*, 59, 181-209.
- MV SR 2004: Atlas rómskych komunít 2004. Bratislava (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky). Dostupné na: http://www.minv.sk/?regiony_atlas.
- MLÁDEK, J. a kol. 2006: *Demogeografická analýza Slovenska*. Bratislava (Univerzita Komenského), 222 s.
- PAUKOVIČ, V. 2007: Problém nezamestnanosti – vybrané makrosociologické a mikrosociologické kontexty. *Sociálne a politické analýzy*, 1, 73-101.
- ROCHOVSKÁ, A., NÁMEŠNÝ, L. 2011: Chudoba a pracujúci chudobní na Slovensku – analýza údajov EU SILC. *Geographia Cassoviensis*, 5(2), 103-117.
- SHIPLER, D. K. 2004: *The working poor: Invisible in America*. New York (Knopf Doubleday Publishing Group).
- SIROVÁKA, T., MAREŠ, P. 2006: Chudoba, deprivácie, sociálny vylúčenie: nezamestnaní a pracujúci chudí. *Sociologický časopis*, 42, 627-655.
- STRENGMANN-KUHN, W. 2002: *Working poor in Europe: A partial basic income for workers?* Dostupné na: <http://www.basicincome.org/bien/pdf/2002Strengmann-Kuhn.pdf>.
- SVETOVÁ BANKA, NADÁCIA S.P.A.C.E., INEKO 2002: *Chudoba Rómov a sociálna starostlivosť o nich v Slovenskej republike*. Dostupné na: <http://siteresources.worldbank.org/INTROMA/Resources/povertyinssk.pdf>.
- ŠPROCHA, B. 2009: Základné charakteristiky úmrtnostných pomerov vo vybraných Rómskych lokalitách na Slovensku. *Slovenská štatistika a demografia*, 19(3), 52-69.
- ŠPROCHA, B. 2010: Vývoj vzdelanostnej štruktúry a vzdelávania na Slovensku. *Slovenská štatistika a demografia*, 20(1), 3-30.
- ŠÚ SR 2013a: *Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca (EUR) podľa: územie, SK NACE Rev. 2, pohlavie a rok*. Bratislava (Štatistický úrad Slovenskej republiky). Dostupné na: <http://px-web.statistics.sk/PXWebSlovak/> [cit: 17-12-2013].
- ŠÚ SR 2013b: *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011*. Bratislava (Štatistický úrad Slovenskej republiky). Dostupné na: <http://census2011.statistics.sk/tabulky.html> [cit: 20-11-2013].
- OECD 2007: *Material deprivation*. Paris (OECD). Dostupné na: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=7326> [cit: 4-01-2014].
- ÚPSVaR 2013: *Nezaměstnanost: štvrťročné štatistiky 2011*. Bratislava (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny). Dostupné na: http://www.upsvar.sk/statistiky/nezamestnanost-stvrtrocne-statistiky/2011.html?page_id=77441.
- ÚPSVaR 2014: *Pomoc v hmotnej núdzi*. Bratislava (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny). Dostupné na: http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/hmotna-nudza/pomoc-v-hmotnej-nudzi.html?page_id=363675
- VASEČKA, M. 1999: Rómovia. In Mesežnikov, G. Ivantyšin, M. eds. *Slovensko 1998-1999. Súhrnná správa o spoločnosti*. Bratislava (IVO).
- VILINOVÁ, K. 2012: *Zdravotný stav obyvateľstva Slovenska*. Nitra (UKF), 125 s.

Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckých projektov č. 2/0112/12 (50 %) a č. 1/1143/12 (50 %) financovaných grantovou agentúrou VEGA

Roma districts – holders of social problems

Zuzana VESELOVSKÁ, Beáta PIROVÁ

Summary: A characteristic feature of the regional structure of Slovakia is constantly widening regional disparities in social and economic level of regions. On the one hand, we register dynamically developing regions, which have a comparative advantage and are attractive to investors. On the other hand, we note the lagging regions with long-term economic decline and serious social problems.

In this paper, we examined the regions – the districts of Slovakia characterized by selected demographic, social and economic indicators. Specifically, we assessed the position of Roma districts from the aspect of selected eight indicators that accompany or indicate the poverty, social exclusion. We examined the infant mortality rate, percentage of the population with with elementary education as the highest educational attainment, the gross rate birth rate, life expectancy, average monthly wage, long-term unemployment, material deprivation and the proportion of persons in material hardship. The eight indicators were compared with the percentage of Roma people in the districts. We used data from 2011 (the eight indicators) and 2004 (for the proportion of Roma people).

To confirm the hypothesis, we used the Pearson correlation coefficient, which confirms the correlation (of various types) in all eight indicators with a share of Roma in the districts.

Fig. 1. Proportion of Roma people in the Slovak districts in 2004

Fig. 2. Infant mortality in the Slovak districts in 2011

Fig. 3. Proportion of population with low education in the Slovak districts in 2011

Fig. 4. Crude birth-rate in the Slovak districts in 2011

Fig. 5a. Life expectancy of men in the Slovak districts in 2011

Fig. 5b. Life expectancy of women in the Slovak districts in 2011

Fig. 6. Average gross nominal monthly wage in the Slovak districts in 2011

Fig. 7. Share of long-term unemployed people in the Slovak districts in 2011

Fig. 8. Material deprivation in the Slovak districts in 2011

Fig. 9. Share of population in material need in the Slovak districts in 2011

Adresy autorov:

Mgr. Zuzana Veselovská
Geografický ústav,
Slovenská akadémia vied
Štefániková 49, 814 73 Bratislava
geogzuve@savba.sk

Mgr. Beáta Pirová
Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny
Prírodovedecká fakulta,
Univerzita Komenského
Mlynská dolina, 842 15 Bratislava
pirova@fns.uniba.sk